

Ks. Marian Zając

Wydział Teologiczny KUL, Lublin

BIBLIJNE INSPIRACJE KATECHEZY SZKOLNEJ

Adhortacja apostolska *Catechesi tradendae* określając kryteria jakimi powinna kierować się katecheza, by formułować i uzasadniać swoje treści wskazuje, że podstawowym źródłem, z którego czerpie ona swoje orędzie jest Słowo Boże.¹ Mówiąc o źródle przekazu katechetycznego podkreśla się jedynność słowa Bożego zawartego w Piśmie świętym i Tradycji, które jest medytowane, poznawane, celebrowane, nieustannie pogłębiane w refleksji teologicznej i ukazuje się w autentycznych wartościach moralnych.² Z tego powodu „Kościół chce, by w całej posłudze słowa, Pismo święte zajmowało najważniejsze miejsce”.³

Przyjęcie Pisma świętego za podstawowe źródło doboru treści w katechezie sprawia, „że powinna ona być przepełniona i przeniknięta myślą, duchem i postawami biblijnymi i ewangelicznymi przez stały kontakt z samymi tekstami, a także przypominać, że katecheza będzie o tyle bogatsza i skuteczniejsza, o ile odczytywać będzie słowa w myśli i duchu Kościoła”⁴ Dlatego katecheza przekazując z wiarą słowo Boże potrzebuje nieustannego interpretowania go oraz wiernego wyjaśniania. Wierność wobec Biblii, połączona z odczytywaniem wyzwań współczesności sprzyja budowaniu tożsamości katechezy.

Współczesne publikacje katechetyczne przywróciły znaczenie Biblii jako podstawowego źródła dla katechezy, poprzez nowe propozycje programowe dla lekcji religii w szkole. W tym artykule zostanie omówiona *Pod-*

¹ Adhortacja apostolska „*Catechesi tradendae*” papieża Jana Pawła II do biskupów, kapłanów i wiernych Kościoła katolickiego o katechizacji w naszych czasach, w: *Katecheza po Soborze Watykańskim II w świetle dokumentów Kościoła*, cz. II, Warszawa 1985, nr 94. (Odtąd będzie używany skrót CT).

² Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, Poznań 1998, nr 95. (Odtąd będzie używany skrót DOK).

³ DOK, 94.

⁴ DOK, 127.

stawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce⁵ oraz jej wskazania projektujące pełniejszy dostęp do Pisma świętego w katechezie.

I. PRZESŁANIE KRAJOWYCH DOKUMENTÓW KATECHETYCZNYCH NA TEMAT KATECHEZY BIBLIJNEJ

Nie ulega wątpliwości, że wszelka działalność katechetyczna „musi nadszyc za przemianami zachodzącymi w Kościele i świecie oraz uwzględniać warunki, głównie społeczne i religijne”⁶ Transformacja ustrojowa w Polsce stworzyła naturalną potrzebę zreformowania systemu edukacji. Zwieńczenie prac reformatorskich miało miejsce w styczniu 1998 r., kiedy to Ministerstwo Edukacji Narodowej ogłosiło koncepcję reformy systemu edukacji. Przyjęta reforma obejmuje zmiany programów nauczania, nową strukturę szkolnictwa oraz nowe zasady zarządzania oświatą.⁷ Poszczególne etapy kształcenia w nowej strukturze szkolnej pozwoliły dostosować pracę szkoły do specyficznych potrzeb dzieci i młodzieży, wynikających z ich rozwoju psychicznego i fizycznego.⁸ Działania edukacyjne podejmowane przez szkoły kolejnych szczebli zostały zapisane w dokumencie pt. „Podstawy programowe”⁹

Uwzględniając wszystkie zmiany w systemie edukacji Komisja Wychowania Katolickiego Konferencji Episkopatu Polski doprowadziła do opublikowania trzech ważnych dokumentów katechetycznych, które ostatecznie rozstrzygają zasadnicze kwestie duszpasterstwa katechetycznego oraz precyzują zadania katechezy w szkole. Są to: *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*¹⁰, *Program nauczania religii*¹¹ oraz

⁵ Konferencja Episkopatu Polski, *Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce*, Kraków 2001. (Odtąd będzie używany skrót PPK).

⁶ A. Przybecki, *Duszpasterstwo w Polsce. Poszukiwanie nowych form obecności*, Poznań 2001, s. 20.

⁷ „Dla wprowadzenia nowej filozofii nauczania i wychowania zaproponowano nowy, trójstopniowy system szkolnictwa: sześciolletnią szkołę podstawową – z wyraźnym podziałem na dwa etapy edukacyjne (kl. I-III i kl. IV-VI), trzyletnie gimnazjum i trzyletnie liceum bądź dwuletnią szkołę zawodową”. B. Płotkowiak, *Reforma systemu edukacji – zadania, cele szkoły, nowe spojrzenie na kształcenie*, w: *Katecheza wobec zadań Nowej Szkoły*, D. Jackowski i A. J. Szpet (red.), Poznań 1999, s. 11.

⁸ P.M. Włosiński, *Szkolna katecheza w procesie kształcenia i wychowania ucznia w szkole na tle projektu reformy systemu oświaty*, *Katecheta* 42 (1998) 9, s. 28.

⁹ Określają one cele i zadania, jakie powinna realizować szkoła, kanon podstawowych treści nauczania oraz oczekiwane osiągnięcia ucznia na danym etapie kształcenia. Podstawy programowe stanowią punkt wyjścia do opracowania przez nauczycieli – w tym również katechetów – własnych programów nauczania poszczególnych przedmiotów lub bloków przedmiotowych, programów edukacyjnych i programów wychowawczych. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 lutego 1999 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego, Załącznik nr 1, Dz. U. z 1999 r., nr 14 poz. 129.

¹⁰ Konferencja Episkopatu Polski, *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, Kraków 2001. (Odtąd będzie używany skrót PDK).

¹¹ Komisja Wychowania Katolickiego Konferencji Episkopatu Polski, *Program nauczania religii*, Kraków 2001. (Odtąd będzie używany skrót PNR).

wspomniana wyżej *Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce*.¹² Katecheza, która poszukuje swojego nowego miejsca w zmiennej rzeczywistości społeczno-religijnej otrzymała w nowych dokumentach cenne impulsy dla przekazu wiary.¹³ Zaakcentowano przede wszystkim wspólnotę katechetyczną, w której jest obecne Słowo Boże, sakramenty i diakonia miłości.

Katecheza musi stać się środowiskiem inspirującym i koordynującym poczynania pozostałych podmiotów odpowiedzialnych za funkcję wychowawczą szkoły.¹⁴ Dokumenty mówią o centrum tej inspiracji i zasadniczym źródle, którym jest Jezus Chrystus poznawany z kart Biblii.¹⁵ Teologiczne założenia programu nauczania religijnego można powiązać i przyporządkować realizacji katechetycznej zasady wierności Bogu i człowiekowi. Założenia tej zasady odnoszą się przede wszystkim do realizacji dwóch istotnych jej elementów: pierwszym jest osoba Jezusa Chrystusa, drugim Jego Kościół.¹⁶

Chrystocentryczny układ programu wynika ze wskazań *Dyrektorium ogólnego o katechizacji* oraz *Podstawy programowej katechezy*. Kierowanie uwagi katechizowanych na osobę Jezusa, według założeń omawianego programu, można obserwować z wielu perspektyw poczynając od tej najbardziej zewnętrznej – tytułów poszczególnych części programu. Znacznie pełniejszy obraz chrystocentrycznego ujęcia daje wnikliwa analiza poszczególnych działów (grup tematycznych) oraz jednostek tematycznych.

Zaproponowana strategia wychowawcza zmierza do wspierania katechizowanych – oczywiście w różny sposób na różnych poziomach katechezy – w samodzielnym zgłębianiu tajemnic zbawienia. Procesom tym służyć mają przede wszystkim działania umożliwiające katechizowanym kontakt z samym źródłem treści wiary – objawieniem. Właśnie dlatego najszerszy

¹² PPK.

¹³ Zob. A. Żądło, *Współczesne propozycje odnowy parafii*, w: *Teologia pastoralna szczegółowa*, R. Kamiński (red.), Lublin 2002, s. 94-108.

¹⁴ Por. M. Majewski, *Spotkanie katechezy z teologią*, Kraków 1995, s. 21.

¹⁵ Wprowadzenie w życie religijne – *przedszkole* to okres zdobywania doświadczeń religijnych. Katecheza ma stać się okazją do przygotowania do kontaktu z księgą Pisma świętego, wdrożenia dzieci do uczestnictwa w uroczystościach religijnych, gdzie czyta się teksty biblijne (PPK s. 21). Na etapie *szkoły podstawowej – klasy I-III* jest czas bezpośredniego wprowadzenia w misterium sakramentów pokuty i Eucharystii, pogłębienia życia eucharystycznego, przeżycia nabożeństw inicjacyjnych, gdzie rola Biblii jest pierwszoplanowa (PPK s. 32-33). Na etapie *wprowadzania w historię zbawienia – klasy IV-VI* otwiera się szansa przedłużenia zaangażowania katechetycznego w szkole w aktywność w zgromadzeniu eucharystycznym, poprzez czytanie Pisma świętego i śpiew psalmów responsoryjnych (PPK 48). Na etapie *katechezy wyznania i rozumienia wiary – w gimnazjum* dochodzi do regularnych spotkań katechetycznych opartych na medytacji Słowa Bożego (PPK s. 69). Następnym etapem edukacyjnym, gdzie kluczowym zadaniem jest kształtowanie własnej tożsamości dotyczy katechezy *świadectwa wiary – szkoły ponadgimnazjalnej*. Podejmowane działania zmierzają wtedy do wprowadzenia młodzieży w istniejące ruchy religijne i stowarzyszenia, które rozważają słowo Boże i według niego żyją (PPK 96-97).

¹⁶ T. Pańś, *Zasada wierności Bogu i człowiekowi i jej realizacja w polskiej katechizacji*, Kraków 2001, s. 29.

dostęp do Biblii stanowi ważny element programu. Nabywanie umiejętności odczytywania źródła wiary stanowi ważne zadanie związane z praktyczną realizacją zasady wierności Bogu. Proponowane katechizowanym działania mają na celu utrwalac w nich przekonanie, że Biblia przekazuje prawdę o Bogu obecnym aktualnie w ludzkiej historii.

W myśl założeń sterowanie działalnością wychowawczą winno przybierać postać wychowania inspirowanego wiarą. Oznacza to, że Bóg, Jego osoba i autorytet winny zostać uznane za fundament w procesach wspierających kształtowanie określonych zachowań i przyjmowanie podawanych norm postępowania. Chodzi przy tym o to, aby fundamentem wyborów dokonywanych przez katechizowanych stawał się osobowy Bóg odkryty w czytanych tekstach biblijnych.

Analiza omawianej *Podstawy programowej katechezy* wyraźnie pokazuje, że proponowany model wychowania zostaje oparty na osobowych więzach katechizowanych z żywym Jezusem Chrystusem poznawanym z kart Pisma świętego. Z zaproponowanych treści można też wyczytać troskę o prezentację katechizowanym chrześcijaństwa jako drogi do pełnej realizacji człowieczeństwa przez udzielanie odpowiedzi, a przynajmniej światła na najbardziej egzystencjalne pytania człowieka. Światłem tym jest Pismo święte.

II. W PANORAMIE KATECHEZY UKIERUNKOWANEJ BIBLIJNIE

Pismo święte zgłębiane i wyjaśniane pod kierunkiem Urzędu Nauczycielskiego Kościoła stanowi główne źródło życia chrześcijańskiego i nauczania Kościoła.¹⁷ Katecheza musi pozostawać w stałym kontakcie z tekstami biblijnymi, aby prezentować ich myśl, ducha i postawy.¹⁸ Pismo święte zawiera słowo Boże skierowane do ludzi wszystkich czasów a każde pokolenie jest powołane, aby je rozważać w kontekście postaw religijnych i kultury swoich czasów.¹⁹ Jednak szata literacka tego dzieła i odmienna od biblijnej mentalność współczesnego człowieka sprawiają, że powstaje dysonans między Biblią a życiem. Na naszych oczach odchodzi w przeszłość „era Gutenberga”, oparta na druku. Obecne pokolenie to już pokolenie ekranowe (ang. *screeny generation*), które traktuje obraz jako przekaz lepszy i

¹⁷ Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Ogólna instrukcja katechetyczna „Directorium catechisticum generale”*, w: *Katecheza po Soborze Watykańskim II w świetle dokumentów Kościoła*, cz. 2, Warszawa 1985, nr 45.

¹⁸ CT, 27.

¹⁹ Słowo Boże dochodzi do katechizowanych „przez czyny i słowa ludzkie, tak jak niegdyś Słowo Ojca Przedwiecznego, przyjąwszy słabe ludzkie ciało, upodobniło się do ludzi. Nie przestając być słowem Bożym wyraża się w słowie ludzkim”. DOK, 94.

prostszy i z nim się identyfikuje.²⁰ To rodzi trudności w przekazie Biblii na katechezie.

1. Trudności w korzystaniu z tekstów natchnionych na katechezie

Biblia jest księgą bardzo starą. Już sam ten fakt może ją uczynić fascynującą lekturą, albo bardzo utrudniać dostęp do niej. Dotyczy to szczególnie ludzi młodych, oczarowanych zdobyczami najnowszej techniki komputerowej i bezkrytycznie przeceniających wartość elektronicznych nośników informacji.

Uczniowie w bliższym kontakcie z Biblią mogą traktować ją jako niezwykle obcą, anachroniczną, niewiele znaczącą pozycję. Przeraża ich to, że mało spraw, które trzeba przyjmować z posłuszeństwem wiary pokrywa się z aktualną ludzką wiedzą i poglądem na świat. Również zawarte w niej pasje nie odpowiadają współczesnemu usposobieniu młodego człowieka.²¹ Wojny prowadzone w imię Boże, psalmy złorzeczące czy ziemski charakter nadziei starotestamentalnej budzą czasem zdziwienie i dezaprobatę wśród dzieci i młodzieży uczęszczających na katechezę.

Trudności w odbiorze Biblii potęgują się i stają poważnym problemem przez fakt, że czytamy Biblię nie jako jedną ze starych ksiąg, ale jako słowo Boże, które nie może nas wprowadzić w błąd. Tymczasem nowy system edukacji szkolnej jest nastawiony na proces odkrywania prawdy i nie znosi braku alternatywy. Uczniowie pragną bardziej poszukiwać własnych rozwiązań, niż pochylać głowę przed ustalonymi regułami, jakie przynosi Biblia.²² To rodzi kolejne wyzwania zmierzające do wypracowania metod skutecznej recepcji przekazu biblijnego w nowych realiach oświatowych.

Współczesna katecheza boryka się z pytaniami o sposób przekazywania zbawczej tajemnicy Boga współczesnemu człowiekowi. Tradycyjne metody transmisji orędzia zbawienia konfrontowane z nikłym zainteresowaniem tajemnicą wykluczają osiąganie zamierzonych celów.²³ Nie jest to wynikiem tylko złej woli katechizowanych, czy niewydolności systemu kształcenia. Jedną z wewnętrznych przyczyn małego zainteresowania Biblią związana jest z językiem, jakim się ona posługuje. Co prawda jest to język bez skomplikowanych sformułowań, ale jednocześnie bardzo precyzyjny, zwarty, teologiczny, wymagający dużej koncentracji. Uzewnętrznia się czytelnikowi jako niepodobny do tego języka, którym katechizowani posługują się w codziennych kontaktach, jaki spotykają w czasopiśmie i w środkach masowego przekazu informacji.

²⁰ Por. T. G a b o n – K l a s, *Pokolenie SMS-u w rozwiniętym społeczeństwie informacyjnym*, w: *Społeczeństwo wirtualne. Społeczeństwo informacyjne*, R. S z w e d (red.), Lublin 2003, s. 105.

²¹ Z. M a r e k, *O korzystaniu z Pisma Świętego w głoszeniu zbawczego orędzia*, Horyzonty Wiary 1995, nr 3, s. 48.

²² Por. F. K r e n z e r, *Taka jest nasza wiara*, tłum. P. Waszczenko, Paryż 1981, s. 173.

²³ Por. Z. M a r e k, *O korzystaniu z Pisma*, s. 47-48.

Następną barierę stanowi brak tradycji korzystania z tekstu Pisma świętego. W minionym półwieczu dominowało nauczania katechizmowe, które polegało na podawaniu wystandaryzowanych sformułowań katechizmowych, utrzymanych nierzadko w tonie polemicznym.²⁴ Ta metoda uchroniła katechizowanych od wielu niebezpieczeństw, ale nie przygotowała do podejmowania samodzielnych wyborów oraz do poszukiwania inspiracji dla swojego życia podczas lektury Pisma świętego. Współczesny katechizowany czeka wciąż na gotowe propozycje, aby je wcielić w życie, lub zgodnie z istniejącą obecnie modą poddać krytyce. Sam rzadko sięga po tekst natchniony, aby indywidualnie szukać Bożej drogi.

Istotną rolę odgrywa niewłaściwe nastawienie współczesnego człowieka do wszelkich publikacji o tematyce religijnej. Mnogość wydawnictw religijnych doprowadziła do zaciętej walki o zdobycie audytorium. To z kolei odbija się na obniżeniu jakości edukacyjnej zgłaszanych ofert wydawniczych. Pobieźna analiza pokazuje, że ambitna sztuka, publicystyka, kultura, wartościowy dokument ustępują miejsca sensacyjnym wydarzeniom, prezentowanym wybiórczo według założeń koncepcji sprzedaży produktu medialnego.²⁵ Realna rzeczywistość jest przedstawiona w sposób uproszczony, fragmentaryczny, opatrzona banalnym uniformizującym komentarzem, który cechuje wewnętrzną zmienność. Pozycja książki jako nośnika informacji opiniotwórczej zdecydowanie zmalała.²⁶ Dotyczy to również pozycji teologicznych, szczególnie tak zwartych jak Pismo święte.

Trudności te trzeba przezwyciężać nie tylko przy pomocy cierpliwości i wiary, ale nade wszystko przy pomocy wyraźnych informacji. Wprowadzenie młodych ludzi w świat Biblii może znaleźć uprzywilejowane miejsce w szkole. Z tej też racji rozważymy najnowsze propozycje działań katechetycznych zmierzające do przywrócenia właściwego miejsca Biblii w życiu katechizowanego ucznia w zreformowanej placówce oświatowej.

2. Znaczenie przekazu biblijnego dla współczesnej szkoły

Realizowanie katechezy w szkole w oparciu o Biblię oznacza wprowadzenie jej we wszystkie zakresy funkcjonowania szkoły, a szczególnie w obszar wychowania i nauczania. Ta specyficzna posługa polega na zagwarantowaniu lepszego spotkania z Biblią w tradycyjnych formach nauczania szkolnego, aby ona mogła w maksymalny sposób wnieść do tego systemu

²⁴ „Dla ustalenia poziomu religijności i rozumienia wiary wybrano najbardziej zasadnicze elementy nauki Kościoła, które powinny być znane każdemu katolikowi, niezależnie od uwarunkowań środowiskowych i poziomu wykształcenia. Jako najważniejszy komponent wiedzy uznano znajomość Osoby Jezusa Chrystusa”. E. J a r m o c h, *Religijność indywidualna Polaków*, w: *Kościół i religijność Polaków 1945-1999*, W. Z d a n i e w i c z, T. Z e m b r z u s k i (red.), Warszawa 2000, s. 394.

²⁵ Por. W. C w a l i n a, *Internet: nowy multi-kanal marketingu politycznego*, w: *Internet. Fenomen społeczeństwa informacyjnego*, T. Z a s ę p a (red.), Częstochowa 2001, s. 410.

²⁶ Tamże, s. 395.

element duchowy.²⁷ Funkcjonowanie takiego związku gwarantuje sama struktura Biblii, ponieważ: „W świętych księgach Ojciec, który jest w niebie spotyka się miłościwie ze swymi dziećmi i prowadzi z nimi rozmowę”.²⁸ Ta rozmowa może i powinna posiadać wiele oryginalnych ukonkretnień w obecnych realiach oświatowych.

Aby żyć i pracować owocnie we współczesnym społeczeństwie, trzeba wypracować w sobie inicjatywę, zręczność, elastyczność i kreatywność. Wiele z tych wartości z pewnością ukształtuje szkoła, ale w życiu człowieka są również i takie, które są poza jej zasięgiem. Priorytetowym zadaniem nowej szkoły jest również to, by rozwijać godność, duchowość, solidarność, odpowiedzialność człowieka. Dzięki tym wartościom może on kierować sobą i działać samodzielnie.²⁹ Te wartości może kształtować nauczanie religii interesujące się problemami świata i człowieka w świetle Objawienia Bożego.³⁰

Szkoła pełniąc swoje funkcje w świecie technicznym, poddaje siebie i swoich uczniów pod wpływ szeroko pojętej empirii. A to jest dla katechizowanego niebezpieczne, gdyż ma on być podmiotem a nie przedmiotem edukacji. Obecnie jawi się potrzeba zajęcia wprost samym człowiekiem, wydobywając z niego i rozwijając jego podmiotowość i duchowość. Dlatego pilnie należy wiązać, integrować, korelować przekaz katechetyczny z tymi problemami. *Dyrektorium ogólne o katechizacji* przypomina, że we współczesnej szkole „sytuacja często wymaga, aby apostołat wśród młodych był młodzieżową animacją o charakterze humanizacyjnym i misyjnym, jakby pierwszym koniecznym krokiem, by doprowadzić do dojrzałości dyspozycje najbardziej sprzyjające momentowi ściśle katechetycznemu”³¹

Katechizowani powinni być świadomi, że u podstaw i w samym centrum ich życia wciąż znajduje się słowo Boże, które przyjęte przez nich i przeżywane powinno pogłębiać zaangażowanie w świat ducha. By to nastąpiło muszą oni z jednej strony opanować podstawowe prawdy biblijne, a z drugiej nauczyć się dawania świadectwa.³² Wykorzystanie podczas nauczania innych przedmiotów świeckich przekazu Pisma świętego może potwierdzać słuszność trudnych etycznych decyzji, oczyścić pojmowanie zagadnienia cierpienia, nieszczęścia, zła fizycznego, obok których nie przechodzi obojętnie żaden świecki przedmiot szkolny.³³

²⁷ Por. C. B i s s o l i, *Katecheza i Biblia*, tłum. S. Jaśkiewicz, S. Wieczorek, Zeszyty formacji katechetów 2002, nr 1, s. 28.

²⁸ DV 21.

²⁹ Por. C. R o g o w s k i, *Uzasadnienie uczenia religii w szkole*, w: *Katecheza w szkole*, M. M a j e w s k i (red.), Lublin 1992, s. 132.

³⁰ Por. K. W a w r z y n ó w, *Biblia w nauczaniu szkolnym*, Lublin 1993, s. 71.

³¹ DOK 185.

³² Por. S. D z i e k o ņ s k i, *Korelacja wychowania w rodzinie, parafii, szkole – potrzeba i możliwości*, w: *Rodzina-Szkoła-Kościół. Korelacja i dialog*, P. T o m a s i k (red.), Warszawa 2003, s. 28-29.

³³ K. B u k o w s k i, *Biblia w literaturze – literatura w katechezie*, *Katecheta* 35 (1991), s. 206-211.

Współczesna szkoła potrzebuje inspiracji biblijnych, aby uświadamiać katechizowanym, że dążenie do własnego dobra nie może odbywać się kosztem innych, lecz powinno uwzględniać ich dobro. Poszukuje równocześnie wsparcia w przekonywaniu uczniów, że osiąganie celów życiowych wymaga rzetelnej i ciężkiej pracy. Nade wszystko oczekuje współdziałania ze strony wszystkich podmiotów zaangażowanych w edukację, aby osiągać założone cele wychowawcze.³⁴

Szkoła uwikłana w magię ocen i zdobywanie awansów zawodowych nie czuje się powołana do takich zadań. A przecież ich realizacja jest istotna tak dla jednostek jak i całych grup społecznych. Te egzystencjalne problemy wołają o uczenie religii, a w jej ramach o bliższy kontakt z Biblią. W niej bowiem znajdują się wskazówki do rozwiązywania podobnych dylematów. Katecheza przybliżając Biblię w środowisku szkolnym i korzystając z jednocześnie z pomocy dydaktycznych szkoły, może takie zadania efektywniej realizować. Kościół, który decyduje o kształcie szkolnego nauczania religii ma niepowtarzalną szansę wzmocnienia polskiej szkoły potencjałem duchowym i środkami uświęcenia człowieka. Szkoła odzyskuje dzisiaj równowagę wychowawczą przemierzając swoją drogę w towarzystwie katechezy szkolnej opartej na Biblii.

III. BIBLIA W PODSTAWIE PROGRAMOWEJ KATECHEZY

Uczenie religii w szkole ma prowadzić do ukształtowania w katechizowanych postawy świadków Chrystusa. Tego zadania nie może spełnić żadna inna lekcja jak tylko lekcja religii. Dlatego uczenie religii posiada swoją głęboką motywację osobową i społeczną. Na tej drodze powinna kształtować się mentalność, że społeczeństwo i kultura współczesna uformowały się na bazie tradycji chrześcijańskiej i wciąż zawierają jej istotne wartości. A ponieważ szkoła w wielu przypadkach zaniedbuje te zadania, powinny one być szczególnie realizowane na lekcjach religii.

1. Sposoby poznawania Biblii na katechezie

Przemierzać szlak katechezy szkolnej w towarzystwie Biblii oznacza dysponować właściwymi perspektywami, treściami i metodami. Konieczne wydaje się ustalenie sieci relacji, które zdeterminują właściwe działania szkoły, katechety i katechizowanych. Na początku trzeba stworzyć sytuację, w której Biblia będzie mogła autentycznie opowiedzieć o sobie samej, czyli dać świadectwo prawdzie. Należy więc najpierw zbudować a następnie zagwarantować większy szacunek dla księgi Biblii jako dzieła o wyjątkowych walorach dla wierzącego człowieka. Aby akt katechetyczny nie kończył się na tym etapie potrzebne jest czytanie i zrozumienie tekstu przez katechizo-

³⁴ M. C o g i e l, *Korelacja nauczania religii z systemem wychowania*, w: *Rodzina-Szkoła-Kościół*, s. 116.

wanego w tym celu, aby stał się dla niego słowem Bożym w konkretnej sytuacji jego życia.³⁵ Skonfrontowanie tej wiedzy z celebracją liturgiczną, wspólnotą wierzących i diakonią miłości musi prowadzić do rozumienia tekstów świętych według wiary Kościoła i refleksji teologicznej. Powstaje pytanie: jak w akcie nauczania i uczenia się komunikować przesłanie Biblii i jakie stosować metody?

Oddziaływania metodyczne w posłudze katechetycznej łączą się z typem katechezy: podającym, problemowym, operacyjnym związanym z działaniem, interpretacją czy samodzielną ekspresją.³⁶ Metody biblijne różniące się znacznie od siebie są uzasadnione w katechezie tylko wtedy, gdy da się je sprowadzić do działań zmierzających do wywołania religijnych zmian w szeroko rozumianej osobowości wychowanków. Pakiet edukacyjny zawierający metody biblijne musi umożliwiać odczytanie sensu i znaczenia, jakie zawarł w tekście autor natchniony, czyli przekazany w tekstach biblijnych religijny sens wydarzeń.

Najlepszą dydaktyką pozostanie ta, która pozwala bardziej penetrować naturę katechezy szkolnej i stąd wyprowadzać program realizacyjny. Od grupy katechizowanych nie można ostatecznie oczekiwać osiągania celów stawianych przed chrześcijańskimi badaczami Pisma świętego.³⁷ Muszą się jednak nauczyć podczas pracy z tekstami natchnionymi wyprowadzania z ich duchowego znaczenia. Metody biblijne stosowane w katechezie³⁸ pozwalają spojrzeć na dzieło spisane i natchnione słowem Boga jako na dzieło ciągle ważne dla życia współczesnego człowieka. Jego czytanie, studiowanie, analizowanie i medytowanie musi odbywać się jednak według kryteriów wskazywanych przez biblistów.

Katecheza szkolna powinna przygotować katechizowanego do najprostszego kontaktu z Biblią, jakim jest jej czytanie.³⁹ Uczeń począwszy od pierwszego etapu edukacyjnego powinien zdobywać sprawność wyszukiwania tekstów, które wielokrotnie słyszał w czasie liturgii. Ważna też będzie umiejętność kojarzenia fragmentów, które korespondują z bieżącym etapem roku liturgicznego. Wychowanek na tym etapie nie powinien mieć także żadnych trudności w ustaleniu kanonicznego układu Biblii jak i podziału na Stary i Nowy Testament.⁴⁰

³⁵ Por. C. B i s s o l i, *Katecheza i Biblia*, s. 29.

³⁶ M. Ś n i e ż y ń s k i, *Efektywność kształcenia*, Kraków 1992, s. 107.

³⁷ Z. M a r e k, *Biblia w katechetycznej posłudze słowa*, Kraków 1998, s. 139.

³⁸ Metody biblijne najczęściej stosowane w katechezie szkolnej: praca z tekstem biblijnym, analiza tekstu narracyjnego, rozmowa pisemna na temat tekstu biblijnego, przyporządkowanie tekstu biblijnego do problemu życiowego, zajęcie stanowiska wobec tekstu biblijnego, debata wokół tekstu biblijnego, dialog z tekstem biblijnym, identyfikacja z postacią biblijną, metoda zdań niedokończonych, malowanie na podstawie tekstu, napisanie listu, bibliodrama, modlitwa w oparciu o tekst biblijny, godzina biblijna, krąg biblijny, ewangeliczna rewizja życia, metoda tzw. krótkich formuł wiary, metoda tzw. dzielenia się Ewangelią, metoda rozmowy ewangelicznej. M. K o r g u l, *Dydaktyka dla katechetów*, Legnica 1997, s. 6.

³⁹ S. B a b o l i n, *Otworzyć Pismo Święte „na chybił trafił”*, *Communio* 1995, nr 2, s. 125.

⁴⁰ Zob. T. J e l o n e k, *Orędzie Starego Testamentu*, Kraków 1992, s. 6-8.

W inicjowaniu procesu katechetycznego w części wstępnej pojawiają się liczne możliwości wykorzystania tekstów modlitw zawartych w Biblii. Oprócz Modlitwy Pańskiej uprzywilejowane miejsce powinny otrzymać psalmy, hymny Pawłowe, doksologie. Dokumenty katechetyczne zachęcają także, aby katechizowani w czasie edukacji szkolnej podjęli trud kursorycznej lektury całego Pisma świętego. Przy takiej lekturze katechizowany może zastosować metodę dziennika biblijnego, w którym pojawiają się zapiski zawierające datę, sigle czytanego fragmentu, nowo odkryte myśli i pytania, które można postawić na następnej katechezie w szkole.⁴¹ Taka metoda przeznaczona jest bardziej dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych, ponieważ wymaga dużej sprawności dziennikarskiej.

Tym samym założeniom służą przewidziane dla poszczególnych klas na określonych etapach edukacyjnych cele katechetyczne oraz treści, przy pomocy których cele te mogą zostać zrealizowane. Wraz z celami i treściami katechetycznymi zostały określone zadania nauczyciela religii. W zadaniach tych poza określeniem działań katechety zawierają się sugestie, w jaki sposób może on inspirować katechizowanych do poszukiwań samodzielnych odpowiedzi na powstające pytania religijne.

2. Elementy biblijne w *Podstawie programowej katechezy*

Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce składa się z wprowadzenia, opisu terminologii, a także sześciu rozdziałów prezentujących kolejno katechezę na poszczególnych etapach edukacyjnych. Dokument proponuje podział nauczania religii na takie same etapy edukacyjne, jak to ma miejsce w szkole.⁴² Wprowadza także terminologię, która nawiązuje zarówno do tradycji katechetycznej, jak i języka najnowszych państwowych dokumentów oświatowych. Rozwojowe połączenie tych dwóch tradycji zaowocowało pojawieniem się następujących kategorii: cele katechetyczne, zadania nauki religii, treści nauczania, osiągnięcia i umiejętności ucznia.⁴³ Realizacja celów wymaga od nauczyciela religii wypełniania zadań i przekazu treści a od ucznia zdobywania wiedzy i umiejętności. Ta rzeczywistość stanie się terenem eksploracji w poszukiwaniu akcentów biblijnych.

W omawianym dokumencie elementy biblijne przenikają treści programowe, pojawiając się w różnych aspektach katechezy.⁴⁴ Na *II etapie edukacyjnym – w klasach IV-VI szkoły podstawowej* – możemy mówić o właściwej katechezie biblijnej. Etap ten w katechezie ma wprowadzić uczniów

⁴¹ Por. S. H a r ę z g a, *Biblia w Kościele*, Kraków 1998, s. 79-82.

⁴² PPK, s. 8-9.

⁴³ PPK, s. 11-12.

⁴⁴ Chodzi tutaj o rozwijanie poznania wiary, wychowanie liturgiczne, formację moralną, nauczanie modlitwy, wychowanie do życia we wspólnocie i wprowadzenie do misji. Por. DOK, nr 85-86.

w historię zbawienia.⁴⁵ Odnośnie do rozwijania poznania wiary uczniów, wśród celów katechetycznych wymienione są również odnoszące się ściśle do katechezy biblijnej: „Uzdolnienie do odczytania w nauczaniu biblijnym wezwania Bożego dla swojego życia” oraz „Przygotowanie do samodzielnego odbioru tekstów”⁴⁶ Pierwszy przytoczony cel sugeruje zdobycie umiejętności egzystencjalnego odczytywania Pisma świętego. Drugi z celów katechetycznych odnosi się do przygotowania u uczniów umiejętności indywidualnego studium biblijnego.⁴⁷ W stosunku do katechezy biblijnej odnajdujemy punkt zatytułowany: „Podstawowe wiadomości o Piśmie świętym” W otoczeniu pięciu wymienionych osiągnięć, dwa odnoszą się wprost do Pisma świętego: „Znajomość podstawowych fragmentów Pisma świętego i ich przesłania” oraz „Umiejętność odczytania przesłania poznanych fragmentów biblijnych”⁴⁸

Przy wychowaniu liturgicznym w zadaniach nauki religii występuje punkt odnoszący się do pogłębiania przeżywania roku liturgicznego w łączności z podejmowanymi prawdami biblijnymi oraz w treści – ukazanie powiązania roku liturgicznego z Biblią.⁴⁹ W formacji moralnej w zadaniach nauki religii wyróżniono następujące zadanie wychowawcze: „Nabywać zdolność kształtowania osobowości w świetle prawdy biblijnej i rozwiązywania stawianych problemów”⁵⁰ Wśród treści katechezy znajdują się Dekalog oraz osiem błogosławieństw, które jednoznacznie wskazują na źródło biblijne.⁵¹

Życie chrześcijańskie osiąga swoją głębię, gdy jest przeniknięte klimatem modlitwy. Umiejętność nawiązywania osobowego kontaktu z Bogiem zależy kolejno od Bożej łaski, oraz modlitewnej edukacji. W nauczaniu modlitwy na tym etapie wśród zadań nauki religii podano wskazanie: „Pogłębiać sposoby i rodzaje modlitwy w oparciu o przykłady biblijne”, wśród treści: „Biblijne przykłady ludzi modlitwy, jej sposobów i rodzajów” i podobnie wśród osiągnięć: „Znajomość sposobów i rodzajów modlitwy oraz biblijnych wzorów modlitwy”⁵² We wprowadzeniu do misji wśród treści znajdujemy punkt: „Biblijne przykłady odpowiedzi na wezwanie Boże” oraz wśród osiągnięć ucznia: „Znajomość biblijnych przykładów odpowiedzi na Boże wezwanie”⁵³

⁴⁵ PPK s. 34-43.

⁴⁶ PPK, s. 36.

⁴⁷ Wśród zadań nauki religii wymienione są następujące odnoszące się do Biblii: „Wprowadzać w lekturę Pisma świętego, kształtować umiejętność odbioru tekstów biblijnych”; „Zapoznawać z wybranymi fragmentami Pisma świętego Starego i Nowego Testamentu” oraz „Motywować uczniów do poznawania i przygotowywać do odbioru tekstów biblijnych” PPK 37.

⁴⁸ PNR.

⁴⁹ PPK, s. 36-37.

⁵⁰ PPK, s. 36-37.

⁵¹ PPK, s. 36-37.

⁵² PPK, s. 38.

⁵³ PPK, s. 39.

Katecheza wyznania i rozumienia wiary – III etap edukacyjny obejmuje nauczanie w *klasach gimnazjalnych*. W *Podstawie programowej katechezy* odnośnie do rozwijania poznania wiary wśród celów katechetycznych dla uczniów wymieniony jest jeden zawierający element biblijny: „Wprowadzenie w świat pojęć religijnych przez poznanie języka i orędzia zbawczego Biblii oraz teologii, prawd wiary i zasad moralnych”.⁵⁴ W zadaniach nauki religii wyraźnie wskazano na formację biblijną: „Wprowadzić w lekturę Pisma świętego; rozwijać umiejętność odbioru tekstów biblijnych i w ich świetle rozumieć świat, człowieka, własne powołanie; ukazać wybrane postaci Starego i Nowego Testamentu jako przykłady rozwiązywania problemów w świetle wiary; ukazać jedność Nowego i Starego Testamentu”.⁵⁵

Wśród treści katechezy cztery punkty dotyczą wprost lub pośrednio katechezy biblijnej: „Podstawowe wiadomości o Piśmie świętym: formowanie się ksiąg, języki, gatunki literackie”, „Interpretacja literacka i hermeneutyczna wybranych fragmentów biblijnych”, „Jezus Chrystus – postać historyczna, wcielony Bóg, Odkupiciel człowieka, Założyciel Kościoła”, „Boże objawienie jako pomoc w rozwiązywaniu problemów stojących przed człowiekiem (postaci Starego i Nowego Testamentu)”⁵⁶ Pierwszy raz wyszczególniono, co należy do podstawowych wiadomości o Piśmie świętym jakie powinni uzyskać w trakcie katechizacji gimnazjaliści.

Wymiar historyczny i teologiczny w ukazywaniu Osoby Jezusa jest ściśle związany z katechezą biblijną i dogmatyczną. Egzemplaryczne ukazywanie postaci Starego i Nowego Testamentu jako przykładów osób kierujących się w życiu światłem płynącym z Bożego Objawienia jest również realizacją celów katechezy biblijnej i bezpośrednim przygotowaniem do studium biblijnego. Wszystkie osiągnięcia ucznia na tym etapie edukacyjnym związane są z katechezą biblijną: „Znajomość podstawowych wiadomości o Piśmie świętym”, „Umiejętność właściwej interpretacji wybranych tekstów biblijnych”, „Umiejętność aktualizacji faktów związanych z wybranymi postaciami Starego i Nowego Testamentu”, „Właściwe rozumienie wydarzeń życia, nauczania i zbawczego charakteru dzieła Jezusa Chrystusa”

Na tym etapie edukacyjnym treści biblijne występują natomiast zdecydowanie wyraźniej w formacji moralnej. W zadaniach nauki religii dotyczą one analizy Dekalogu i Błogosławieństw oraz ukazania wędrówki Izraelitów do Ziemi Obiecanej jako figury życia moralnego człowieka.⁵⁷ W treściach katechezy znajdujemy analogiczne sformułowania: „Wędrówka Izraelitów do Ziemi Obiecanej jako figura życia moralnego człowieka”, „Przykazania Dekalogu – ujęcie biblijne, wartości, których bronią, wykroczenia przeciw przykazaniom i ich konsekwencje”, „Błogosławieństwa – Nowe Prawo i wypełnienie Dekalogu” Wśród osiągnięć znajduje się rozbudowane okre-

⁵⁴ PPK, s. 51.

⁵⁵ PPK, s. 51.

⁵⁶ PPK, s. 51.

⁵⁷ PPK, s. 52.

ślenie: „Umiejętność zastosowania ogólnych zasad etycznych w konkretnych sytuacjach życiowych ze szczególnym zrozumieniem konsekwencji stosowania Dekalogu i Błogosławieństw”.⁵⁸

Nauczanie modlitwy na etapie gimnazjum związane jest z katechezą biblijną. Wśród zadań znajdują się następujące propozycje: „Wprowadzić w lekturę Pisma świętego; ukazać bogactwo Modlitwy Pańskiej jako drogi chrześcijanina” Wśród treści Modlitwa Pańska występuje jako program drogi chrześcijanina. Natomiast osiągnięcia zawierają dwa punkty: „Umiejętność samodzielnej lektury Pisma świętego”, „Rozumienie konsekwencji poszczególnych wezwań Modlitwy Pańskiej dla życia chrześcijanina”⁵⁹

Katecheza świadectwa wiary – szkoły ponadgimnazjalne czyli IV etap edukacyjny zawiera najmniej elementów biblijnych. W obszarze rozwijania poznania wiary wśród treści programowych znajduje się tylko jeden punkt związany z Pismem świętym: „Biblijna teologia powołania, droga wiary osób powoływanych w Biblii”⁶⁰ Odnośnie do nauczania modlitwy wśród treści katechezy znajdujemy punkt: „Biblia źródłem kształtowania postaw modlitewnych”⁶¹

Wydaje się, że właśnie etap szkoły ponadgimnazjalnej jest najważniejszy do zdobywania biegłości w stosowaniu zasad interpretacji tekstów biblijnych, a także pogłębiania znajomości określonych metod. Jest to także optymalny czas do prowadzenia przez uczniów własnego studium biblijnego. Wiedza i umiejętności zdobyte na niższych etapach winny być pogłębiane i rozwijane na wyższym poziomie, zbliżonym do katechezy dorosłych.⁶² Zaniedbanie rzetelnej formacji biblijnej w szkołach ponadgimnazjalnych prawdopodobnie wpłynie na realizację głównego celu katechezy biblijnej: przygotowania do odbioru tekstów biblijnych podczas liturgii oraz ich adaptacji w codzienne wybory moralne.

Nie należy też zapominać, że w ramach katechezy szkolnej dzieci i młodzież prezentują zróżnicowany poziom zainteresowania Pismem świętym. Równocześnie wiele osób korzystających jedynie z katechizacji szkolnej nie osiąga dojrzałości odpowiedniej swojemu wiekowi. To utrudnia lub uniemożliwia kontynuację wtajemniczenia chrześcijańskiego. Nauka w szkole nie wyczerpuje zadań stawianych przed katechezą biblijną, ale „konieczne jest jej uzupełnienie katechezą w rodzinie i parafii”⁶³ Środowisko katechetyczne stoi obecnie przed ważnym wyzwaniem uzupełniania katechezy szkolnej o funkcje wtajemniczania.

⁵⁸ PPK, s. 52-53.

⁵⁹ PPK, s. 53.

⁶⁰ PPK, s. 72.

⁶¹ PPK, s. 74.

⁶² A. Długosz, B. Stypułkowska, *Wprowadzenie do dydaktyki biblijnej*, Kraków 2000, s. 31.

⁶³ PPK s. 8.

ZAKOŃCZENIE

Potrzeba zdecydowanego zwrotu ku Biblii w katechezie szkolnej stanowi jedno z fundamentalnych wyzwań duchowych obecnego czasu. Krótkie spojrzenie na ucznia i jego miejsce w szkole pokazuje, że dotychczasowy system edukacji kształtował wychowanka, który posiadał „wielką głowę” z ogromem wiedzy. Natomiast takie cechy jak pasja poznawcza, umiejętność wyboru drogi życiowej, zainteresowania religijne spychane były na drugi plan lub zupełnie pomijane. Zaproponowane w *Podstawie programowej katechezy* metody wprowadzające w świat Pisma świętego na terenie szkoły pozwalają budzić w wychowanku aktywność, która następnie może zostać ukierunkowana i „przetworzona” na różnorodne formy aktywności religijnej.

Pismo święte jest dla katechezy źródłem treści i jednocześnie formą obecności pewnej zasady w całych dziejach katechezy. Tą zasadą jest objawienie się Boga i Jego udzielanie się człowiekowi oraz światu w Jezusie Chrystusie. Umiejętnie zasymilowanie przekazu biblijnego na potrzeby katechezy może obronić ją przed niebezpieczeństwem przyswajania sobie jedynie zmiennych opinii i poręczyć to, co pewne i niezmienne w dochodzeniu do dojrzałości chrześcijańskiej. Uznanie przez najnowsze dokumenty katechetyczne Pisma świętego za najwyższą regułę wiary i wskazanie na nią jako na źródło katechezy sprawia, że stanie się ona bogatsza, skuteczniejsza i bardziej kreatywna.

FONDAMENTI BIBLICI DELLA CATECHESI

R i a s s u n t o

La necessita' di un radicale ritorno alla Bibbia nella catechesi scolastica è una delle sfide fondamentali dei nostri tempi. La scuola di oggi ha bisogno di suggerimenti biblici perchè possa realizzare i suoi compiti. *Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce* – documento di base della catechesi polacca, ristabilisce ispirazioni bibliche della catechesi scolastica. Questo ristabilire consiste nel garantire migliore incontro con la Bibbia nelle forme tradizionali dell'insegnamento scolastico per arricchire il sistema educativo di un elemento spirituale. Realizzare la catechesi sulla base della Bibbia significa inserirla in tutte le dimensioni della scuola, soprattutto nel campo dell'istruzione e dell'educazione. Per ottenere questo occorre garantire migliore rispetto verso la Bibbia come opera di straordinari valori per un credente e il processo educativo dovrebbe ispirarsi ai suoi insegnamenti. I metodi che introducono nel modo biblico proposti da *Podstawa Programowa* suscitano negli allievi attività religiosa e stimolano lo sviluppo della fede.